

**ПРОТОДИЗАЙНЕРСЬКІ ПІДХОДИ
У ФОРМУВАННІ ДЕКОРУ ЖИТЛОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЛУЦЬКА
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Приступа О.В., викладач кафедри дизайну

Луцький національний технічний університет

Анотація. Статтю присвячено виявленню історичних передумов формування системи оздоблення архітектури Луцька кінця ХІХ – початку ХХ століття, стилевих особливостей архітектурного декору та обґрунтуванню сучасних можливостей практичного використання художньо-проектних ідей в екстер'єрі житлових будинків.

Ключові слова: архітектурний декор, екстер'єр, система декорування споруд, стилеві особливості, архітектурне оздоблення.

Анотация. Приступа О.В. Протодизайнерские подходы формирования декора жилой архитектуры города Луцка конца ХІХ – начала ХХ века. Статья посвящена выявлению исторических предпосылок формирования системы декорирования архитектуры г. Луцка конца ХІХ – начала ХХ века, стилевых особенностей архитектурного декора и обоснованию современных возможностей практического использования художественно-проектных идей в экстерьере жилых домов.

Ключевые слова: архитектурный декор, экстерьер, система декорирования сооружений, стилевые особенности, архитектурное украшение.

Annotation. Pristupa O.V. Approaches of designers in forming of dekor of housing architecture of city Lutsk end XIX - to beginning of XX age. In master's degree work the features of decor of dwelling-houses of city of end Lutsk are explored

XIX – to beginning of XX age, namely his role is in decorating of exterior buildings. In work fretted wooden decor of buildings of townships, brick decor of profitable and dwellings houses of Lutsk, finishing of eclectic houses and decor is analyzed in buildings of style modern.

Key words: decor architecture, exterior, decorative pattern, style, screw-thread.

Постановка проблеми. У Луцьку є багато цінних пам'яток архітектури, в яких можна простежити риси різних архітектурних стилів та напрямків. Саме на рубежі XIX – XX століть спостерігається пошквнення будівництва у центрі та на околиці міста. Цей період вирізняється використанням багатого декору в екстер'єрах будинків.

В історичній архітектурі міста певні мистецькі епохи представлені фрагментарно, частково збереженими спорудами із різночасовими перебудовами. Таким чином, визначення архітектурної стилістики та системи декорування житлового екстер'єру м. Луцька кінця XIX – початку XX ст. є актуальним.

Зв'язок роботи з науковими та практичними завданнями. Дослідження виконується згідно із планом НДР кафедри дизайну ЛНТУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною джерельною базою роботи є збережені зразки архітектурних споруд періоду кінця XIX – початку XX ст., наукова, спеціалізована та методична література, фундаментальні праці Заболотного В.Г., Колоска Б.В., В. Коха, О. В. Лесика, Г. Н. Логвина, Р. Г. Метельницького, М. А. Некрасова, В. Е. Пясецького та ін., матеріали фондів Волинського обласного архіву.

Мета роботи – виявлення протодизайнерських особливостей формування системи оздоблення екстер'єрів житлової архітектури Луцька кінця XIX – початку XX століття, аналіз композиційно-стильових особливостей декоративних архітектурних елементів та середовища міста.

Об'єктом дослідження є архітектурне оздоблення житлової архітектури кінця XIX – початку XX століття.

Завданням є: дослідження пам'яток архітектури м. Луцька періоду кінця XIX – початку XX століття, визначення головних особливостей декору та системи архітектурного оздоблення.

Хронологічні межі праці зумовлені наявністю оздоблення в збережених пам'ятках житлової архітектури Луцька періоду кінця XIX – початку XX століття.

Результати роботи. Наукове дослідження є своєрідним екскурсом у минуле, яке ґрунтується на визначенні тенденцій декорування споруд, стильових особливостей архітектурного оздоблення, його ролі у формуванні естетичного вигляду екстер'єру забудови. Результати дослідження дають змогу визначити загальну стилістику міста Луцька кінця XIX – початку XX століття, особливо це актуально для наступної забудови “Старого міста”.

Серед великої кількості різноманітних видів творчості архітектурний декор займає особливе місце. У ньому поєднані матеріальні, господарсько-

побутові та духовні, культурно-естетичні та етнічно виражальні сторони життя суспільства.

Місто Луцьк завдяки географічному розташуванню перебувало під впливом різних культур, релігій і стилів, що не могло не відобразитись і в архітектурних традиціях.

На оздоблення міських будинків впливали не тільки етнічний та соціальний склад населення, але й характер праці людей, щільність забудови, різноманітні архітектурні стилі, доступність будівельних матеріалів, історичні фактори та клімат.

Народні традиції найбільше ввібрали в себе містечкові будинки та будинки сільського типу, що споруджувались на околицях міста, на місці колишніх сіл, а тепер районів Красного і Гнідави. Декорувались у містечкових будинках, як правило, дах, вікна, двері, „слухові вікна”, вікна на фронтоні, кути стін будинків, а також ганки, веранди і тераси.

У виготовленні архітектурних деталей широко застосовували різьблення і профілювання. Основним елементом декору даху були причілкові дошки, різьблені з одного боку, які прибивались на причілку і по краях даху вздовж стін, та „дерев'яні берегині”, що прибивались в найвищій точці даху – гребені.

Для житлових будівель була характерна функціонально-естетична організація із застосуванням художніх та архітектурних засобів, як в цілому для об'єкта, так і в окремих його деталях.

Художньо-декоративне рішення мурованих житлових будинків XVII-початку XX ст. спостерігається у цілому ряді споруд по вулиці Драгоманова, Д.Галицького, Братковського, Л.Українки, Б.Хмельницького, що складають невід'ємну ланку архітектурної спадщини міста.

Характер забудови різко змінився з кінця XIX ст., коли стали зводити прибуткові будинки для оренди. Споруди стали значно більшими, більше уваги приділялося їх привабливості та впровадженню індустріальних методів будівництва.

У “цегляному стилі” у Луцьку були зведені одноповерхові та двоповерхові житлові споруди, а також прибуткові будинки, на нижніх поверхах яких розміщувались магазини, а верхні житлові приміщення здавались у найм.

Використання цегли високої якості дозволяло обійтись без тиньку фасадів. Їх пластика була багатшою порівняно з тинькованими, а дбайлива обшивка швів створювала своєрідну фактуру стін. Широко використовувалась двоколірна цегла: нею підкреслювали тектоніку фасаду (виділяли цоколь, перемички, елементи карнизів), а також утворювали декоративні композиції з фільонок або в одній площині.

Цегляні будинки Луцька кінця XIX – початку XX століття мають такі форми вікон: півциркульне – обмежене зверху півкруглою перемичкою; прямокутне – обмежене зверху прямокутником. Для них є також характерними такі декоративні деталі: пілястри, арки, підвіконні карнизи, сандрики, фільонки під вікнами та маскарони. Зразки пілястр можна побачити у будинках по вул.

Лесі Українки 5, Гаврилюка 14, Б. Хмельницького 15.

Оригінальним цегляним декором оздоблювались кути будинків з використанням пілястрів різних форм або рустованих лопаток. Вони розташовувались по всій площині кута будинку, починаючи від цоколя, і закінчувались під карнизом.

У Луцьку зустрічаються двоповерхові цегляні будинки, кути яких на поверхх декоровані пілястрами різних форм. Пілястра складається з бази, ступінчатої капітелі та стовбура, який включає різні елементи декорування - площинні колони, оригінальну кладку з різнокольорової цегли. У місті є зразки будинків, в яких у верхній частині пілястр використовується скульптурне зображення голови лева. Це будинки по вулиці Б. Хмельницького № 14, Кривий Вал № 12 та Ковельській № 18.

Найяскравішим прикладом архітектури модерну у Луцьку є будинок по вулиці Лесі Українки 32, який був споруджений акціонерним товариством „Гранберг і Грінберг Стокгольм-Петербург”. Другий поверх цього будинку майже не змінив свого вигляду з початку його будівництва, а перший – перебудований відповідно до сучасного вигляду міста. Ця будівля приваблює своїм оригінальним декором, який вільно розташований на фасаді. Перше, що привертає увагу, це жезл бога торгівлі Меркурія та маскарони, які прикрашають кутові та фасадні пілястри комерційного будинку. Головний фасад споруди має шість прямокутних вікон, які оздоблені площинним обрамленням. Над головним входом у будинок розміщене велике вікно, верхня площина якого декорована трапецієподібним сандриком, нижня – ліпним орнаментом, який поєднує зображення рослин і голови лева. Над ним знаходиться вікно, декороване аркою.

Стіни будинку оздоблені кольоровими полив'яними вставками з геометричним орнаментом. Застосування мальовничих живописних засобів посилює виразність архітектурної споруди та надає їй оригінальних рис. Розв'язання загальної стінної композиції, де панують горизонтальні розчленування за допомогою карнизів та тяг, є характерним для українського модерну.

Висновки. Унікальний ландшафт, давні планування та забудова історичного центру, особливості архітектури та багатовікові традиції цілеспрямованого формування міської об'ємно-просторової структури міста з урахуванням природних умов, особливостей рельєфу – усі ці фактори визначили самобутність архітектурного образу міста Луцька. У всі мистецькі епохи художньо-декоративні образи споруд виконувались луцькими зодчими із врахуванням культурних та національних особливостей.

Практичне використання художньо-проектних ідей можливе в широкому масштабі.

Подальші дослідження. Подальша діяльність у дослідженні системи декорування екстер'єрів житлової забудови м. Луцька буде спрямована на виявлення теоретичних напрямків використання художньо-проектних здобутків.

Література:

1. Данилюк А.Г. Волинь: пам'ятки народної архітектури: історико-краєзнавчі статті. – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 100 с.
2. Колосок Б.В., Метельницький Р. Г. Луцьк: Архітектурно-сторичний нарис. К.: Будівельник, 1990. – 192 с.: іл.
3. Кох В. Энциклопедия архитектурных стилей. Классический труд по европейскому зодчеству от античности до современности / Пер. с нем. – М.: БММАО, 2005. – 528 с.: ил.
4. Минуле й сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво й духовність. Збірник наукових праць. / Випуск 15. Матеріали II Вол. обл. науково-етнографічної конференції, м. Луцьк, 12 – 13 травня 2005 р. – Луцьк, 2005. – 210 с.
5. Пясецький В.Е., Мандзюк Ф.Г. Вулиці і майдани Луцька: Історично-краєзнавчий довідник. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – 400 с.

Надійшла до редакції 30.03.2010